

KOCSIS LILLA

Trágár rekviem

JENEI LÁSZLÓ: DÍSZÖSSZTŰZ

„Szólni akart, de beletörtek a hangok”

Jelenkor Kiadó
Pécs, 2016
247 oldal, 2999 Ft

Ha valaki azt állítja, örömmel olvasta Jenei László új kötetét, ne higgyenek neki. A hét novellát tartalmazó *Díszössztűz* ugyanis nem pályáz ilyen babérokra. Lidérces szorongás, gúzsba kötő nyugtalanság lappang az elbeszélésekben, és ez épp elég ahhoz, hogy az olvasó szabadulni akarjon ezektől a teremtett világoctól és szereplőktől. Aki belekezd, mégis végig fogja olvasni: szorongva és gúzsba kötve szeretne túljutni a kötetnyi nyomorúságon, hiába várva feloldozást, lélekmengető fordulatokat. A *Díszössztűz* kegyetlen szöveggyűjtemény, éles tükröt tart mindannyiunknak, álszenteknek és szemérmeseknek.

A borítószöveget, a gyűjtemény egyik darabjából (*A kihordóból*) származó idézetet illik komolyan venni: a *Díszössztűz* titka ugyanis a megbotránkoztatás rendkívül tudatos adagolása. Feldühít a cinizmusával, mellyel lecsupaszítva látatja a gyakran egyes szám első személyben megszólaló emberiséget, és amellyel megaláz és megalázkodik. Teljesíti azt a sokszor tikos vágyat, hogy gátlástalanul láthassunk bele mások fájdalmas és alantas gondolataiba. Ez a kukkolás azonban nem szerez perverz örömet, hanem megszágyenít és csömört okoz. Hiszen a profán és a szent Jenei-féle együttlátatása, a pusztítás és a teremtés, a halál és a szexualitás képeinek váltakozása felzaklató erejű. A szokványos pillanatok alatt változik át rettegetté, aljas titkok leplezőjévé. Az erőszak és az (ön)pusztítás változatos katalógusát kapjuk, és a hét elbeszélés afféle újmódi és hitvány bűnök (modern főbűnök?) krónikája. A megbotránkoztatást szolgálják egyrészt a jól elhelyezett, a jelöletlen dialógusokban, a monológokban és a leírásokban egyaránt felbukkanó trágár szavak, és a történetek hirtelen fordulatai, melyek magyarázatul szolgálnak testvérek közötti gyűlölségre, szertefoszló szerelmekre, gyilkosságra.

Erős szövegkezdetek jellemzik a *Díszössztűz*et; például a

kötet felütése: „Egész délelőtt nem vette fel a telefont, már elkönyveltem, hogy meghalt. Sietek hozzátenni, hogy nem zúgolódom, az ember hány ezerszer találja életben az anyját, mikor szüksége van rá, s csak egyetlenegyszer holtan.” (*Temet, érlel*). A balladai elhallgatás atmoszférateremtő ereje is jól érvényesül például *A kihordóban*, ahol mitikus lények adnak randevút a rossz lelkiismeretű apának, hogy a metaforákkal és beszélő nevekkel terhelt szövegből, mint valami kirakós játékból próbáljuk rekonstruálni a régvolt tragédiát.

A hátsó borítón kiemelt idézetet túl a fülszöveg is igyekszik irányt mutatni az olvasáshoz. A rövid értelmezés szerint a haldoklás és a gyász, a temető az a szál, ami összekapcsolja a hét elbeszélést. A kötetről azonban többet mond a kiemelt idézetnél és a fülszöveg igyekezeténél a borítóra választott fénykép. Aldo Rossi *San Cataldo temető* című fényképe ugyanis pont azt mutatja meg egy temetőből, amit a *Díszössztűz* szövegei is – a világba belesimuló, hétköznapi jelöletlen helyet, ami időnként megakasztja e hétköznapiak folyását. „Benővi az élő a holtat” (*A kihordó*), szívesen felednénk a halált. A szövegekben a temetők inkább kulisszák, mintsem központi terek. Az egyik szereplőnek hobbi az ismeretlen sírok látogatása, másnak téma a temetésekről szóló részletes feljegyzések készítéséhez vagy színhely a filmje forgatásához. Olyan tér, ami egyszerre érdektelen része az életnek, hely, ahová mindenki ellátogat, és ugyanakkor mementó, megállásra kényszerítő jel, ahol érdekes események esnek meg. A temető és a temetési menetek hiába tartoznak hozzá a városok mindennapjaihoz, figyelmeztetnek: „a halál milyen nyilvánvalóan orrunk alá dörgöli a hatalmát.” (*Marad reggelre minden*)

A temető és a gyász alkalom a meghökkentésre. A halál olyan tabuja az életnek, ami tökéletesen alkalmas a megdöbbenésre, és mint ilyen, a groteszk világlátatás örök eredője. A *Díszössztűz* valami furcsa torzképe az emberi érzelmeknek. A középkori haláltáncok posztmodern reinkarnációja, ahol az élet vége tesz zárójelbe minden örömet, és ken be elrettentő mázzal szentnek aposztrofált érzéseket: a szerelmet, az anya-gyerek, apa-gyerek szeretetet, a családi összetartozást, a hazaszeretetet. Kaján vigyorral ül tort az élet megkérdőjelezhetőnek hitt szépségein, és üres helyükre nem kínál feloldozást hozó örömöket.

A *Díszössztűz* mégis szép szöveg. Undorító, trágár és szép. Már-már szabadversre emlékeztető novellái, a „kétértelmű üzenetek megfogalmazása” (*Kilátás a Mimazonból*) szentesítik a hatásvadász eszközöket, felmentik a szövegek obszcenitását. „Árnyaltan használja majd a nyelvet, a sajátját persze, mivel közös nincs, de majd rásegít valahogy” – tervezeti a *Szabályos csalódások* filmrendezője. A *Díszössztűz* is így tesz valahogy. Kialkít egy olyan poétikai nyelvezetet, amely mérnöki pontossággal ellensúlyozza az ábrázolt kegyetlenségeket: képekkel teli, meglepő asszociációkat mozgató nyelve gyönyörű eszköze a brutalitás ábrázolásának. Mégis, a szövegek megidézett elbeszélői gyakran küszködnek a kifejezés nehézségével, dadogás akadályozza őket (*Díszössztűz*), „szólni akart, de beletörték a hangok”, (*Hátranéz, s mire lát*). Nem csupán a beszédben, az írásban is keresik a kifejezés lehetőségét, ahogy a *Hátranéz, s mire lát* kurzív szövegbetéte, később zagyva novellának nevezett látomása jelzi. A *Díszössztűz* szereplői között találunk művészeket: operatőrt, művészettörténészt, amatőr színészt, író. Mind szenvednek a kifejezhetlentől. A halál ábrázolására tett kísérletek ugyan hiába sikeresek, – elkészül a film, megjelenik a novella – „kiszolgáltatva a profán időnek” (*Hátranéz, s mire lát*) nem képesek az elmúlás megragadására, legfeljebb dokumentálására. A *Díszössztűz*ben megidézett, és rendre csődöt mondó művészetek tehát létrehozhatnak

egy keretet, amelyben az elmúlás és a temetés apropóján keresztül kerülhetnek napvilágra az emberi bűnök.

Nehéz olvasmány a *Díszössztűz*. Poétikai megformáltsága, tudatosan adagolt kaotikussága és balladai hangulata mellett áthallásokkal terhelt, irodalmi szövegekben és életművekben ide-oda mozgó utalásai újabb jelentésréteggel ruházzák fel. A *Díszössztűz* című elbeszélés záró mondatai megidézik a 19. századi drámaíró, Kleist alakját, aki egy gyógyíthatatlan hölgy személyében társat keresett és talált az öngyilkosságához: „Nem vágyom arra, hogy veled dögöljek meg, súgtam, nem vagyok egy Kleist, bazmeg”. De így jár többek között Beckett, Ovidius, Tiziano, Chirico és Puccini is, akik konkrét szöveghelyek és képek megidézése útján csatlakoznak a halál ábrázolására vágyó szereplőkhöz.

A *Díszössztűz*et nem lehet örömmel olvasni. Ha vállaljuk, hogy belenézünk görbe tükrebe, nem találunk mást, mint hogy „főlönsleg fog termelődni az árnyékból” (*A kihordó*), és a mégoly otthonos világ démonok, ismeretlen lények, rosszakaratú emberek és jóindulatú kísértetek találkahelyévé lesz. Járjunk a szövegek segítségével színházban, étteremben, temetőben, találkozzunk régi szerelmekkel vagy újonnan megismert kedvessel, „ott téblábol a halál” (*Díszössztűz*). Poétikus szövegbe zárt rekviem nem volt még ilyen könyörtelen.

